

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Корсакевича Святослава Сергійовича
«Психологічні особливості самовизначення молоді щодо участі у
виборчому процесі»**, представлену на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 053 – Психологія
(05 – соціальні та поведінкові науки)

Актуальність дисертаційної роботи та її наукова новизна визначаються як недостатністю досліджень в зарубіжній та вітчизняній політичній психології питань електорального самовизначення громадян і молоді зокрема, так і значущістю проблеми для вирішення широкого кола прикладних завдань. Для розвитку України як незалежної і самостійної держави надзвичайно важливим є формування нового покоління усвідомлених і відповідальних громадян і виборців. На реалізацію цього вкрай важливого питання і спрямував свої зусилля дисертант.

Тема дисертації належить до комплексних науково-дослідних тем відділу психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України «Психологічні стратегії адаптації спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту» (2016-2018) та «Соціально-психологічні ефекти взаємодії спільнотних ідентичностей в умовах міждержавного воєнно-політичного протистояння» (2022-2024) та відповідає пріоритетним напрямам досліджень в Україні.

Дисертація має вступ, три розділи, висновки список використаних джерел і додатки. Матеріал викладено у логічній послідовності, емпіричні результати супроводжуються відповідними ілюстративними матеріалами у вигляді таблиць і діаграм, що спрощує сприйняття матеріалу. Робота є цілісною і завершеною та розкриває деякі нові наукові підходи до розв'язання актуальної суспільної проблеми електорального самовизначення молоді та пропонує їх практичне вирішення, зокрема через використання програми супроводу молоді в процесі електорального самовизначення.

Достатньою є й джерельна база дослідження, що налічує 211 найменувань, з яких 86 англійською мовою. Загальний обсяг дисертації становить 196 сторінок, основна частина дисертації викладена на 157 сторінках. Робота містить 7 рисунків та 12 таблиць та 3 додатки. Додатки розміщені на 18 сторінках.

Ключові положення дисертаційного дослідження С.С. Корсакевича зроблені на підставі самостійно проведеного емпіричного дослідження, результати якого лягли в основу розробленої автором програми супроводу молоді в процесі самовизначення щодо участі у виборчому процесі. Висновки є досить аргументованими і викладені логічно і послідовно.

Тема особисто близька автору і пов'язана з його професійним досвідом, а відтак розумінням електорального процесу і особливостей роботи з молоддю зсередини.

Автор має достатню кількість основних наукових публікацій: три у фахових виданнях, що затверджені переліком МОН і одну у міжнародному виданні, що відповідає вимогам до робіт такого рівня.

Водночас робота не позбавлена певних дискусійних моментів.

1. Так, у першому розділі мало розкритим і проаналізованим є ключове поняття роботи «самовизначення щодо участі у виборчому процесі», при цьому автор активно оперує іншими дотичними поняттями «політичність», «політичне самовизначення», «електоральне самовизначення», «самовизначення під час виборів» тощо і приділяє їм значно більше уваги. При цьому не завжди зрозуміло, чи ці поняття вживаються як синонімічні, чи як ті, що знаходяться у певному співвідношенні.
2. В роботі автор активно оперує поняттями когнітивний, афективний і поведінковий компонент, проте у науковій новизні позначає їх як рівні, що далі в роботі не знаходить відображення і обґрунтування.
3. Не достатньо обґрунтованим виглядає підбір деяких методик, наприклад, методика «Соціальна сміливість», Методика емоційної

спрямованості самооцінки за О.А. Білобрикіною, Методика діагностики рефлексивності (методика А. В. Карпова, В. В. Пономарьової), які спрямовані на визначення загальних рис особистості, проте не стосуються ситуації виборів чи електорального самовизначення.

4. Варто було б більше уваги приділити опису математичних процедур і обґрунтування алгоритму виокремлення саме цих психологічних особливостей самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі, про які йдеться на с. 111-113.
5. Співставлення змісту програми, наведеного в таблиці 3.1. на сторінках 123-124, з подальшим описом програми, зокрема назвами модулів, завдань до них, кількістю завдань викликає питання, чи мова йде про одну й ту саму програму. Оскільки в таблиці зазначено 32 теми протягом 36 годин, і не згадуються модулі. При цьому в подальшому описі йдеться про три модулі, які сумарно мають 21 завдання. При цьому очевидно, що одне завдання навряд чи може бути розділене на 2 окремих заняття.
6. Бракує чітких емпіричних даних щодо порівняння результатів замірів до та після проведення програми супроводу у контрольній і експериментальній групі.
7. В роботі є огріхи в описі джерел, оформленні додатків, певні не зрозумілі стилістичні конструкції, орфографічні та граматичні огріхи.

Втім, висловлені зауваження не применшують готовність дисертаційної роботи до захисту і її відповідність формальним вимогам до даного виду робіт.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам.

Вважаю, що дисертація Корсакевича С.С. «Психологічні особливості самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі» є завершеною науковою працею, яка містить низку нових та актуальних результатів, що свідчать про затребуваність і важливість отриманих даних і розроблених

рекомендацій для галузі політичної психології. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022.

Рецензент –

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник відділу психології масової комунікації і медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

Ю. С. Чаплінська